

er heller ikke kedeligt, blot er der ikke tale om en arbejderklassens lokalhistorie, som der prætentivt lægges op til, men om brudstykker fra livet i Køges arbejderklasse.

»Arbejderliv. 8 arbejdere fortæller« er bl.a. bygget op over interviews, og det er normalt ikke en særligt læsevenlig form. Her er interviewene imidlertid behændigt lavet, der spørges med indlevelse og varme, og det lykkes at nå i dybden, hvad der til tider kan være mere problematisk, når det drejer sig om skrevne erindringer.

Det sidste bidrag fra Køge-indsamlingen er Willy Christiansens: »Min barndom og læretid som smed«. Det er et meget charmerende tidsbillede fra 1920'ernes og 30'ernes Køge.

Fra en erindringsindsamling foretaget af Aalborg kommune har medarbejderne ved Lokalhistorisk Arkiv udvalgt en række bidrag til bogen »Arbejdererindringer. Kilder til Danmarks historie ca. 1860-1960.« Resultatet kommer ikke på højde med bøgerne fra Køge-indsamlingen. Man har valgt en billig trykkemetode, og det har man naturligvis lov til, men så må man også tage konsekvenserne og undlade at bringe billeder. Bogens indledning er ubehageligt selvrosende og højtidelig, f.eks. hedder det: »Dette 1980-projekt blev sammenlignet med tilsvarende danske indsamlinger en stor succes ... Alle disse unikke skrifter opbevares nu til gavn for interesserede og eftertiden på arkivet.« (s. 4) Det er meningen, at bogen skal kunne bruges i historieundervisningen i folkeskolen og gymnasiet. Derfor har man valgt at udstyre den med realkommentarer (som ikke slår til: hvad er »bremersystemet« inden for cigarsortering?) og spørgsmål, som ofte tangerer det banale: »Hvorfor drak arbejderne så meget?« Ved at sjeske med rammerne omkring selve erindringsuddragene la-

der udgiverne i Ålborg bidragerne i stikken. Publikationerne fra de to indsamlinger bør føre til en debat om, hvordan man skal forholde sig til de mange arbejdererindringer, der indsamles i disse år. Det er fristende at lave kildeudgivelser, for det er hurtigt gjort, men det er et spørgsmål, om det ikke ville være bedre at vælge den besværlige fremgangsmåde med en egentlig bearbejdelse af det store materiale, så man ad denne vej kunne komme frem til en arbejderklassens lokalhistorie.

Carl Erik Andresen

Søren Kolstrup: *Vulcan – en fabrik i provinsen. Et bidrag til industrialismens og arbejderbevægelsens historie.* (SOC, 1981). 140 sider. kr. 68,-.

I 1874 grundlagde fabrikant Peter August Hofman en maskinfabrik med jernstøberi i Maribo. I 1886 fik den navnet Vulcan, og siden blev den bekendt som leverandør af rullende jernbanemateriel. I 1906 blev den lukket, og produktionen overtaget af vognfabrikken Scandia i Randers. Den fremvoksende kapitalisme med dens krav til koncentration gjorde det af med fabrikken, hævder forfatteren.

Omkring den ramme lægger Kolstrup et net, der synes at vise, at historien gentager sig, og det er vel nok formålet med at fortælle historien om den gamle fabrik. I 1950'erne, 1960'erne og 1970'erne gentog begivenheden sig. Virksomheder på Lolland og Falster blev igen nedlagt, flyttet bort eller slagtet, for at bruge forfatterens betegnelse.

Vulcan blev lukket, fordi fabrikken var blevet afhængig af DSB og Landmandsbanken, og så var den naturligvis en alvorlig konkurrent til Scandia i Randers, der havde det samme tætte

forhold til DSB og den nævnte bank. For de to faldt valget på Scandia, og fabrikken i Maribo måtte derfor dø. Maskiner og værktøj blev sendt til Jylland. Økonomisk og fysisk blev Vulcan tilintetgjort.

Virksomhedens op- og nedtur har forfatteren beskrevet med tal og konkrete lokalhistoriske detaljer. Det er gjort elegant – og som sagt med linier helt op til nutiden. Hertil kommer ydermere, at forfatteren har sat historien om Vulcan ind i en rigshistorisk sammenhæng. Derved er historien om maskinfabrikken ikke blot blevet et tilfældigt lokalt virksomhedsportræt, men et værdifuldt bidrag til forståelsen af den ældre industrialisme i Danmark. Det historiesyn, der præger hele fremstillingen, kan man så til gengæld være uenig i, men bogen kan ikke andet end vække til eftertanke, og den kræver en stillingtagen. Det er derfor også uforståeligt, at forfatterens navn skal søges bag på bogen eller i kolofonen, og ikke på titelbladet.

Henrik Fode

Gunnar Jespersen: *Herning i svundne dage*. (Poul Kristensen, Herning, 1981). 94 s. og 1 kort.

Hernings udvikling fra et hedesogn over en stationsby til en moderne købstad fortjener en skildring i enkeltheder. Sognet havde i 1801 345 indbyggere, der i 1870 var øget til 1022, hvoraf lidt under halvdelen boede i bylignende omgivelser, og siden har fremgangen taget fart med mange virksomheder og kulturinstitutioner. Gunnar Jespersens bog er ikke en Hernings historie, men en samling erindringer fra barndom og ungdom i 1910'erne og det følgende tiår og giver på denne måde en skildring fra den tid, da stedet opnåede den eftertragtede værdighed som

købstad. Det skete 1913, men det må fremhæves, at disse minder først er nedskrevet og vurderet af en ældre, for hvem det svundne står i et stråleskær, og forholdene har måske ikke altid været så lyse for alle, som forfatteren beskriver dem. Det kan understreges, at skønt Herning var en nybyggerby uden selvgroede traditioner, tilegnede den sig hurtigt den gamle købstads skødesynd med befolkningen opdelt i højere og lavere sociale grupper, hvor ambitionerne førte det store ord, som det fremgår af Gunnar Jespersens lidt ironiske beskrivelse. Det er et af bogens fortrin, at den udførligt gennemgår bebyggelsen af gaderne og dermed udfylder de billeder, som optrykket af Frølands bog fra 1961 bragte. Den er givet med forfatterens egne tegninger og giver et bidrag til forståelsen af arkitekturen omkring det sidste århundredskifte i den danske provinsby. Med en levende oplagthed tegner bogen et snævert og skarpt begrænset udsnit af en ung bys ivrige stræben efter at hævde sig blandt de andre købstæder.

Helge Søgaard

Erik Nørr: *Latinskolens religionslærere 1853-1903*. (Udg. af Samfundet for dansk genealogi og personalhistorie, 1982). 93 s.

Ved personalhistorikernes mellemkomst udsendes hermed et biprodukt fra udarbejdelsen af Erik Nørres bøger om skoler og kirke, præst og administration. Der er tale om en stat over lærere, som kun i få tilfælde ellers vil kunne findes i opslagsværker. Årsagen er, at religionsundervisningen i reglen foregik på timelærerbasis. Erik Nørres hovedkilde til udarbejdelsen har været skoleprogrammerne, der er et pålideligt materiale, selv om det lejlighedsvis har været utilstrækkeligt til nøjere